

حسابان / رشته ریاضی

ریاضی / رشته تجربی

کنکور ۱۴۰۰

دوران

پیش

لغی

دوره

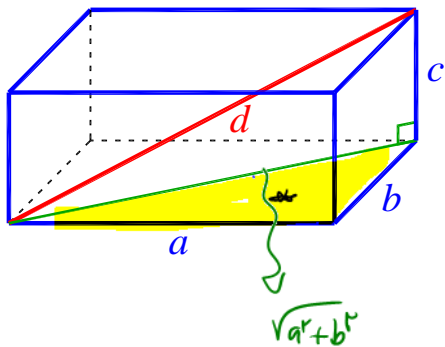
فصل بیستم : تفکر تجسمی، مقاطع مخروطی

مهرداد عباسپور

یادآوری

در مکعب مستطیل :

$$d = \sqrt{a^2 + b^2 + c^2}$$

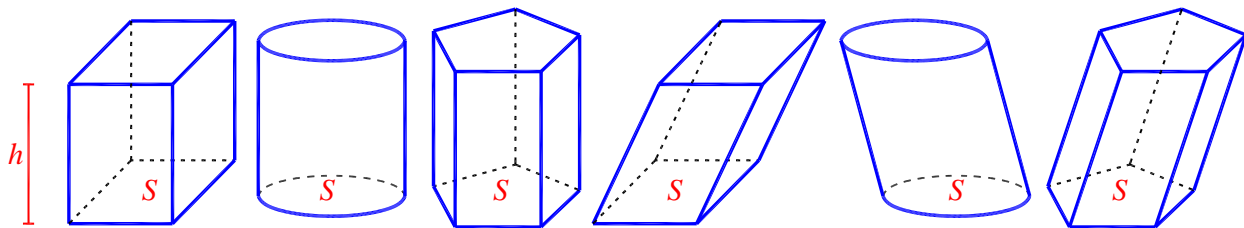
در مکعب مستطیل

$$\text{حجم} : V = a \cdot b \cdot c$$

$$\text{قطر} : d = \sqrt{a^2 + b^2 + c^2}$$

در شکل‌های منشوری :

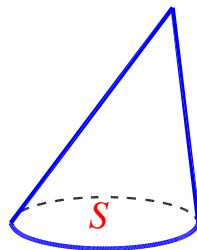
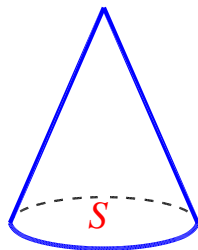
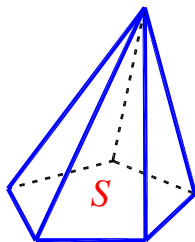
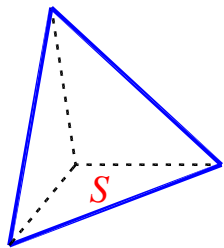
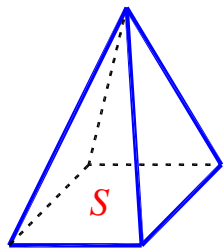
مساحت قاعده $\times$ ارتفاع = حجم

$$V = h \cdot S$$

در شکل‌های هرمی :

h

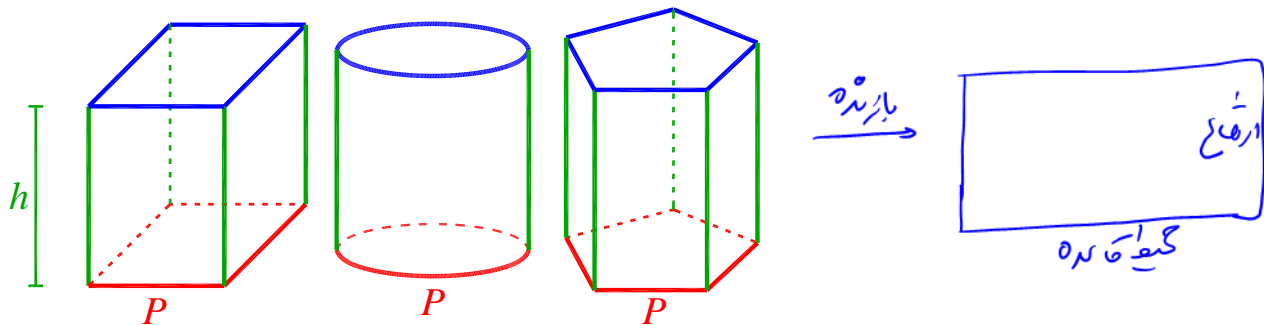

مساحت قاعده $\times$ ارتفاع $= \frac{1}{3}$ حجم

$$V = \frac{1}{3} h \cdot S$$

در شکل‌های به صورت منشور قائم:

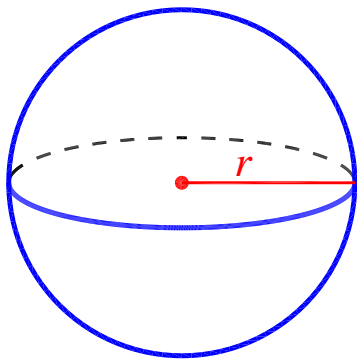

محیط قاعده $\times$ ارتفاع = مساحت جانبی

$$A = h \cdot P$$

در کره به شعاع r :

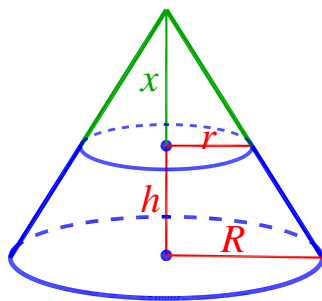
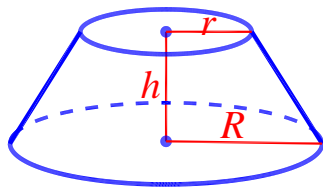

$$\text{حجم} : V = \frac{4}{3} \pi r^3$$

$$\text{مساحت} : A = 4\pi r^2$$

در مخروط ناقص :

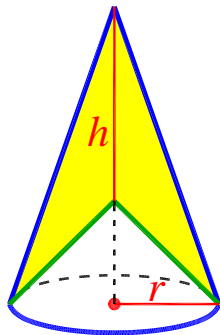
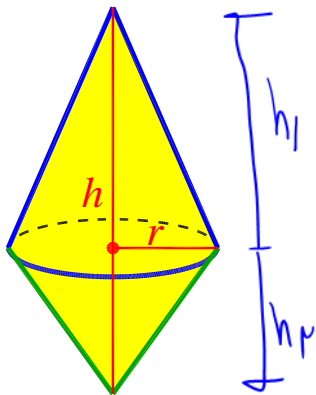

$$\frac{x}{x+h} = \frac{r}{R}$$

$$\text{حجم} : V = \frac{1}{3} h \cdot (r^2 + rR + R^2) \pi$$

برای اثبات، کافی است x را به کمک قضیه تالس حساب کنید و حجم دو مخروط را کم کنید.

جمع و تفریق دو مخروط با قاعده‌های یکسان :

$$\text{حجم} : V = \frac{1}{3} h \cdot (r^2 \pi)$$

$$V = \frac{1}{3} \pi r^2 \times h_1 + \frac{1}{3} \pi r^2 \times h_2$$

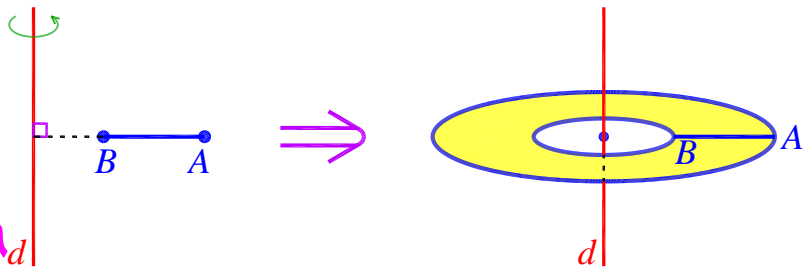
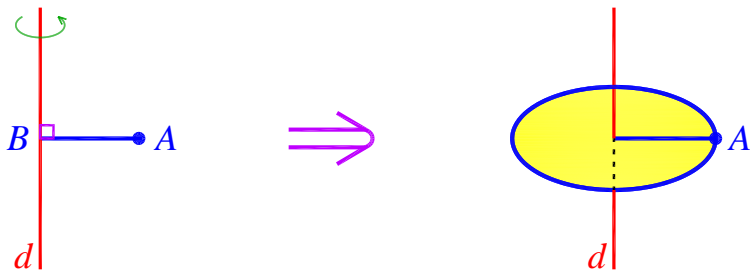
برای مناسبی میم آن کافی است میم دو مخروط را جمع یا تفریق کنیم.

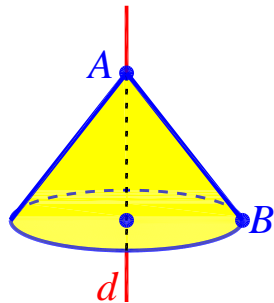
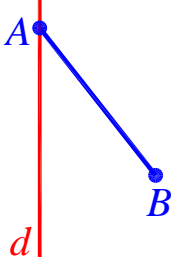
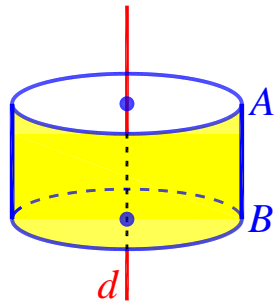
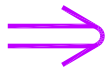
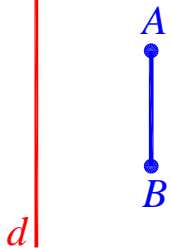

دوران حول محور

دوران پاره خط AB حول خط d :

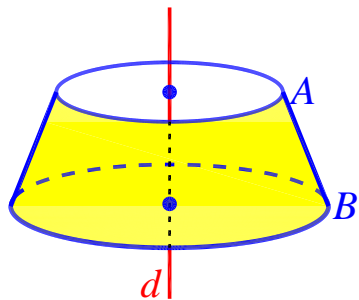
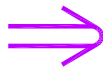

۱۰

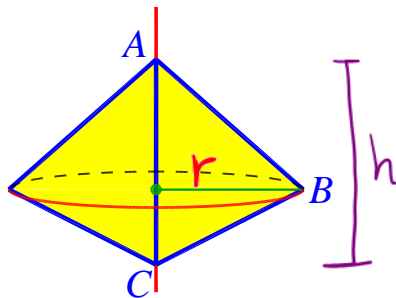
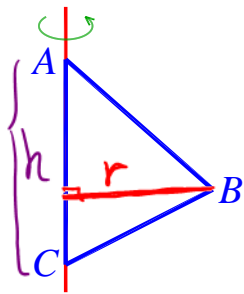
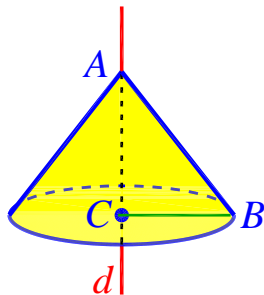
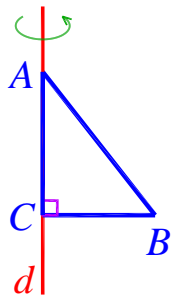
d

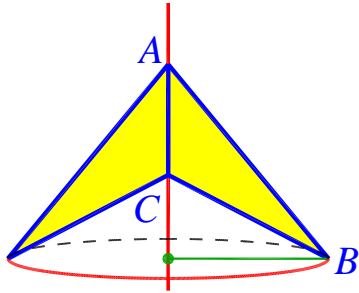
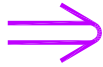
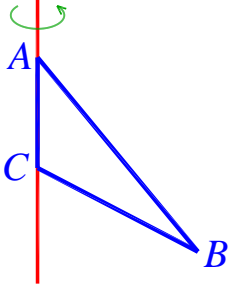

d

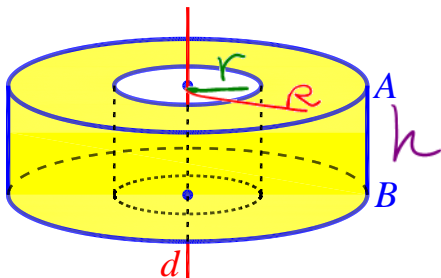
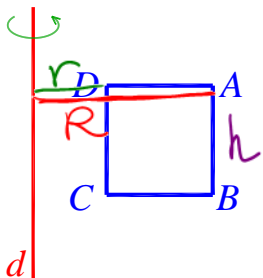
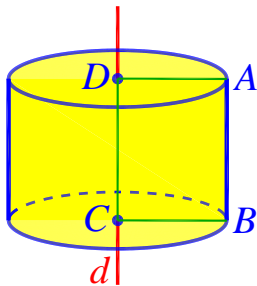
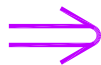
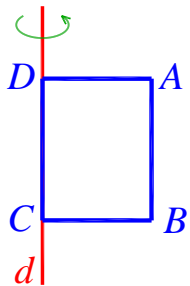
دوران مثلث حول یک ضلع :

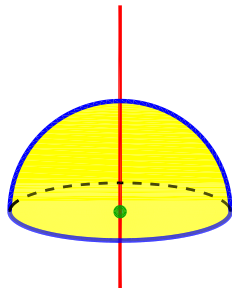
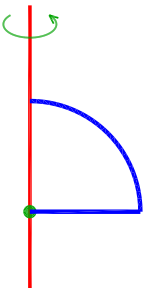
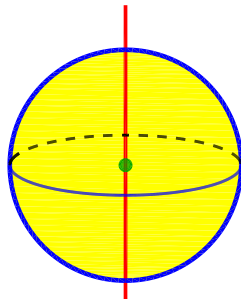
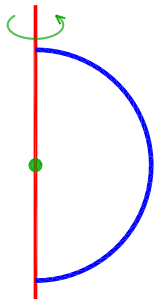

دوران مستطیل حول یک خط :

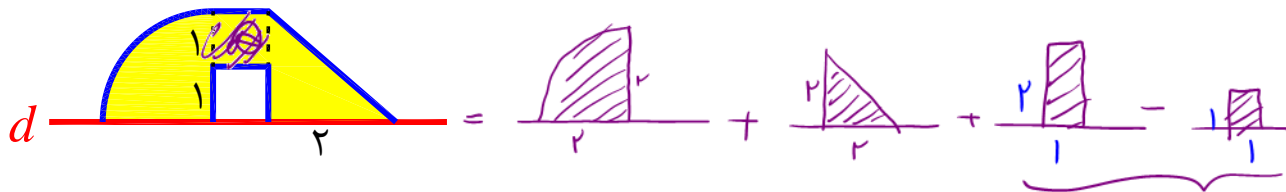

دوران نیم‌دایره و ربع‌دایره حول خط :

تمرین ۱: در شکل روبه‌رو، یک ربع دایره، مربع و مثلث قائم‌الزاویه‌ی متساوی‌الساقین می‌بینید. با توجه به اندازه‌های داده شده، حجم شکل حاصل از دوران ناحیه‌ی سایه زده حول خط d را بیابید.

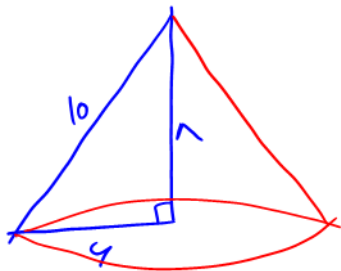
$$V = \frac{1}{4} \times \frac{\pi r^2 h}{\pi r^2} + \frac{1}{2} \pi r^2 h + \pi \times 2 \times 1 - \pi \times 1 \times 1$$

$$V = \frac{14\pi}{3} + \frac{1\pi}{2} + 2\pi - \pi = 11\pi$$

تمرین ۲: حجم شکل حاصل از دوران یک مثلث با اضلاع ۶، ۸ و ۱۰ رو حول ضلع متوسط بیابید.

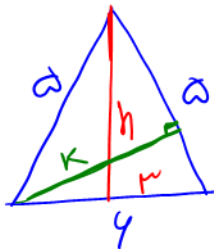

$$V = \frac{1}{3} \pi \times 4^2 \times 8 = 94\pi$$

تمرین ۳ : حجم شکل حاصل از دوران یک مثلث با اضلاع ۵، ۵ و ۶ رو حول ضلع به طول ۵ را

بیابید.

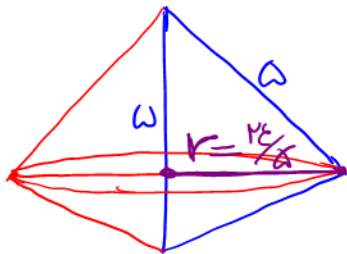

$$r^2 + h^2 = a^2$$

$$h = 4$$

$$S = \frac{1}{2} \times r \times y = \frac{1}{2} r \times a$$

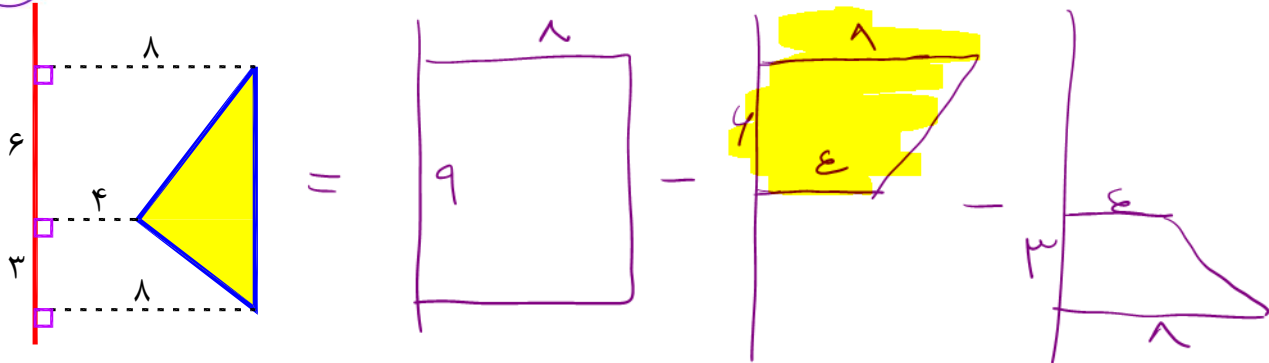
$$\rightarrow r = \frac{12}{5}$$

$$V = \frac{1}{3} \times \pi \left(\frac{12}{5}\right)^2 \times a = \frac{147\pi}{5}$$

تمرین ۴ : حجم شکل حاصل از دوران مثلث حول خط نشان داده شده را بیابید.

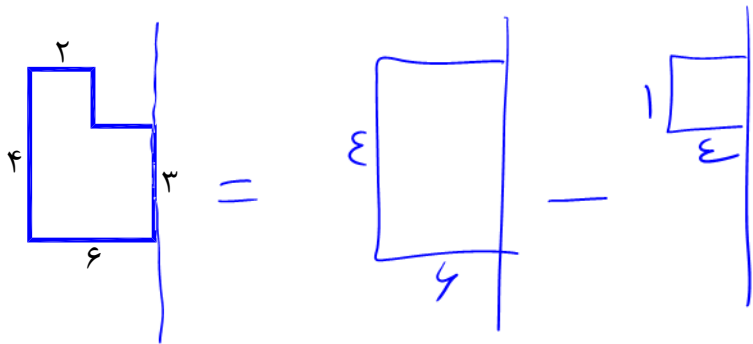

$$V = \pi \times 6^2 \times 9 - \frac{1}{3} \pi \times 6^2 \times 4 - \frac{1}{3} \pi \times 3^2 \times 3$$

$$= 9 \times 36 \pi - \pi \times 112 - \pi \times 112 = 324 \pi - 224 \pi = 100 \pi$$

تمرین ۵: در شکل روبه‌رو، هر دو خط موازی یا بر هم عمودند. حجم شکل حاصل از دوران این شکل، حول ضلع به طول ۳ را بیابید.

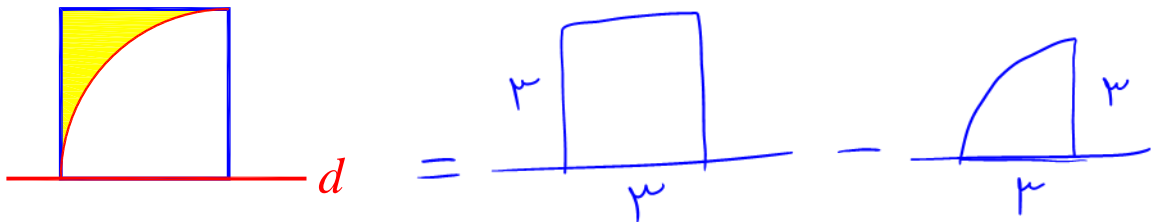

$$\pi \times 4^2 \times 6 - \pi \times 3^2 \times 1$$

$$\sqrt{= 121\pi}$$

تمرین ۶: در شکل روبه‌رو، یک ربع دایره به شعاع ۳ و یک مربع می‌بینید. حجم حاصل از دوران شکل سایه زده، حول خط d را بیابید.

$$V = \pi \times 3^2 \times 3 - \frac{1}{4} \times \frac{4}{2} \pi \times 3^3 = 9\pi$$

تمرین ۷ : حجم جسم حاصل از دوران مثلث قائم‌الزاویه ABC با ضلع‌های قائم AB و AC ، به ترتیب با اندازه‌های ۵ و $۲\sqrt{۶}$ واحد، حول خط گذرا از رأس C و موازی ضلع AB ، کدام است؟

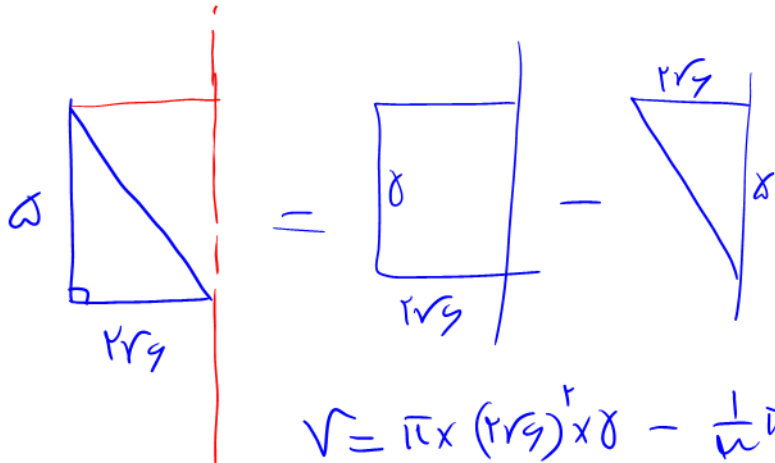
(سراسری ریاضی ۹۹)

۷۰π (۲)

۶۰π (۱)

۸۰π (۴)

۷۵π (۳)

$$V = \pi \times (2\sqrt{6})^2 \times 5 - \frac{1}{3} \pi (2\sqrt{6})^2 \times 5 = \frac{5}{3} \pi \times 24 \times 5 = 100\pi$$

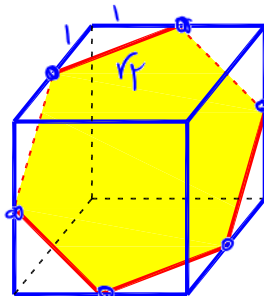
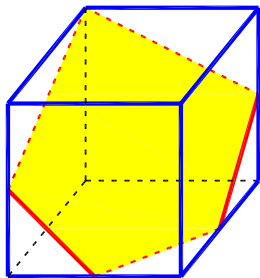
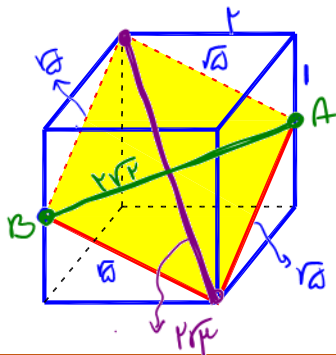
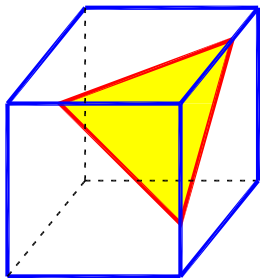
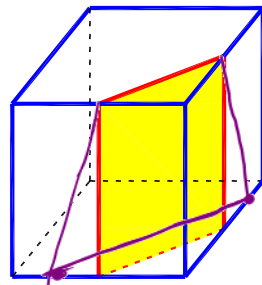
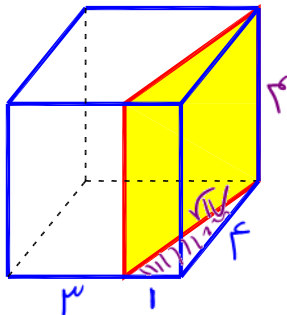
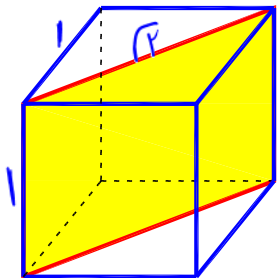
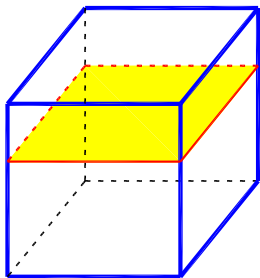

برش، مقاطع مخروطی

شکلی که از برخورد یک صفحه با یک جسم هندسی حاصل می‌شود، سطح مقطع آن نام دارد.

سطح مقطع صفحه با مکعب

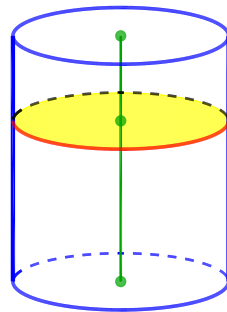
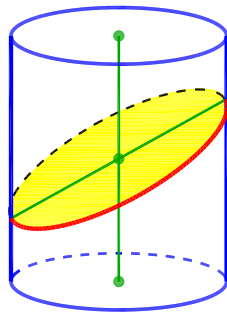
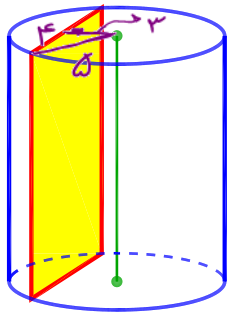
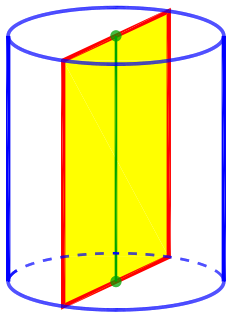
P.P

مربع = 2

سطح مقطع صفحه با استوانه

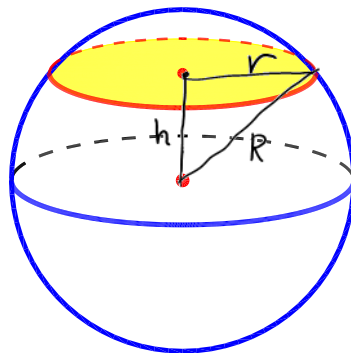
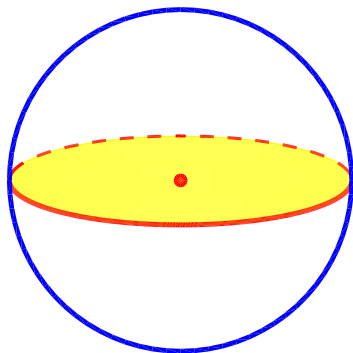

$$\begin{aligned} \text{ارتفاع} &= 5 \\ \text{نصف قطر} &= 3 \end{aligned}$$

$$\text{عرض} = 1$$

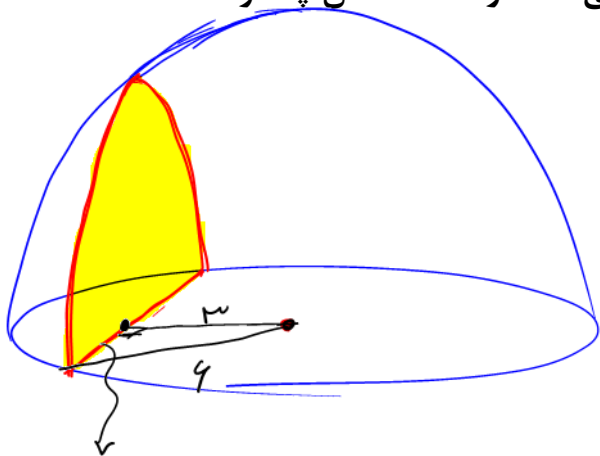
سطح مقطع صفحه با کره

تمرین ۸: نیم کره‌ای به شعاع ۶ داریم. صفحه‌ای عمود بر قاعده‌ی آن و به فاصله‌ی ۳ واحد از مرکز

آن را در نظر بگیرید. سطح مقطع حاصل چه شکلی است و مساحت آن چقدر است؟

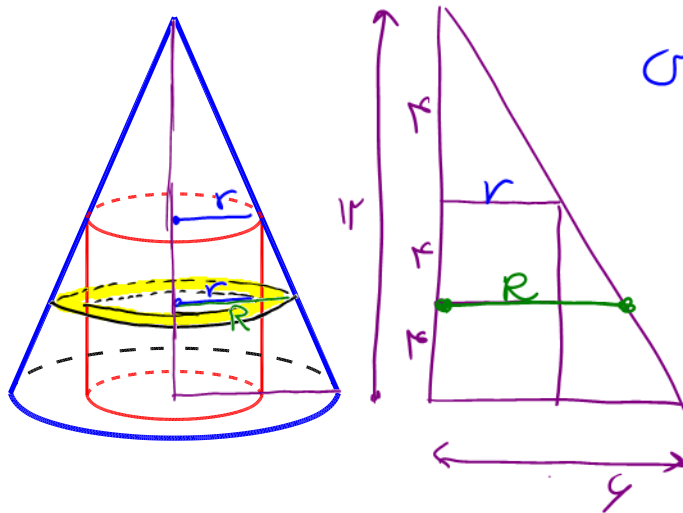
$$r = \sqrt{27}$$

$$S = \frac{1}{2} \pi r^2 = \frac{27\pi}{2}$$

نیم کره

تمرین ۹: در شکل روبه‌رو، یک مخروطی توپر به شعاع قاعده‌ی ۶ و ارتفاع ۱۲ می‌بینید. از درون آن یک استوانه به ارتفاع ۸ را خالی می‌کنیم. صفحه‌ای به موازات دو قاعده استوانه و وسط آنها این حجم را قطع می‌کند. مساحت سطح مقطع را بیابید.

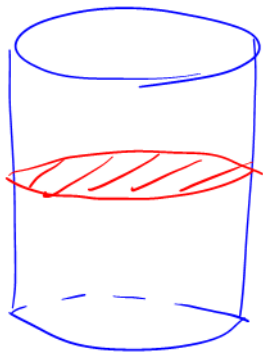
$$\begin{cases} \frac{r}{6} = \frac{8}{12} & r = 2 \\ \frac{R}{6} = \frac{8}{12} & R = 4 \end{cases}$$

$$S = \pi R^2 - \pi r^2$$

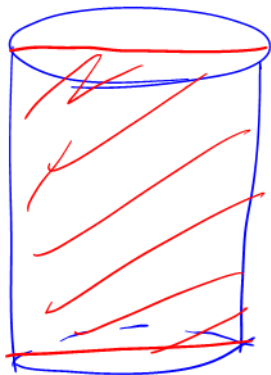
$$S = 14\pi - 4\pi = 10\pi$$

تمرین ۱۰: استوانه‌ای به شعاع قاعده ۳ و ارتفاع ۸ داریم. دو صفحه یکی شامل محور استوانه و دیگری عمود بر آن این استوانه را قطع می‌کنند. مساحت سطح مقطع‌های حاصل را بیابید.

$$S = \pi \times 3^2 = 9\pi$$

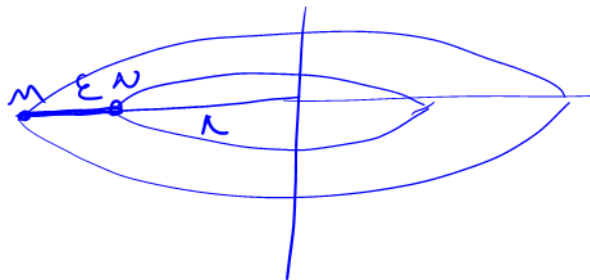
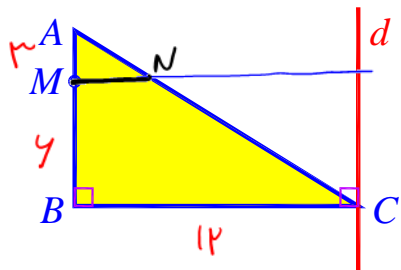

$$S = 4 \times 8 = 32$$

تمرین ۱۱: در شکل روبه‌رو، $BC = ۱۲$ ، $BM = ۶$ ، $AM = ۳$ است. شکل حاصل از دوران مثلث

ABC حول خط d را در نظر بگیرید. صفحه‌ی گذرا از نقطه‌ی M و عمود بر d این حجم را قطع می‌کند. مساحت سطح مقطع حاصل را بیابید.

$$\frac{MN}{12} = \frac{r}{9} \rightarrow MN = 4$$

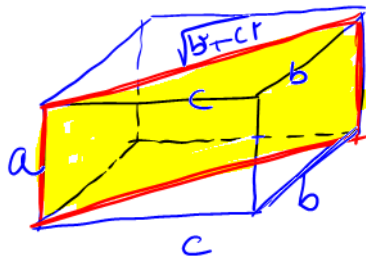
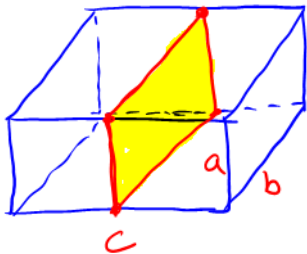
$$S = \pi \times 12^2 - \pi \times 4^2 = 100\pi$$

تمرین ۱۲: در یک مکعب مستطیل با اضلاع « ۳ ، ۴ ، ۴ » ، صفحه‌ای عمود بر دو وجه مکعب، در

نظر بگیرید. بیشترین و کمترین مقدار مساحت سطح مقطع حاصل از برخورد این صفحه با مکعب را

بیابید. (گدرا از مرکز مکعب متغی)

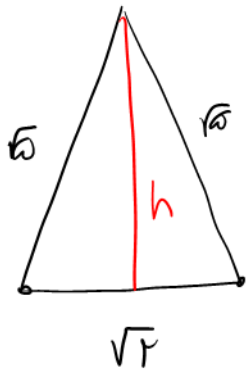
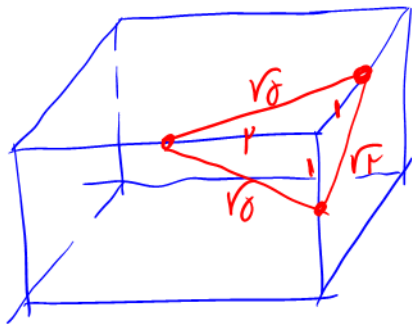
$$S_{\min} = ab = 3 \times 4 = 12$$

$$S_{\max} = a \sqrt{b^2 + c^2} \begin{cases} 3 \sqrt{4^2 + 4^2} = 12\sqrt{2} \\ 4 \sqrt{3^2 + 4^2} = 20 \end{cases}$$

تمرین ۱۳: در یک مکعب مستطیل طول اضلاع « ۲ ، ۲ ، ۲ » هستند. سه یالی که در یک رأس

مشترکند را در نظر بگیرید. صفحه‌ای شامل نقاط وسط این سه یال، مکعب را برش می‌دهد. مساحت شکل حاصل از این برش را بیابید.

$$h^2 + \left(\frac{\sqrt{2}}{2}\right)^2 = (\sqrt{2})^2$$

$$h^2 = \frac{9}{4} \rightarrow h = \frac{3}{2}$$

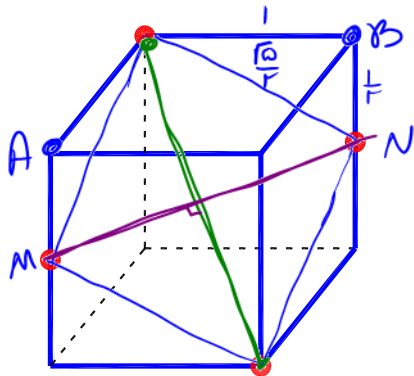
$$S = \frac{1}{2} \times \sqrt{2} \times \frac{3}{2} = \frac{3\sqrt{2}}{2}$$

تمرین ۱۴: در شکل روبه‌رو مکعبی به ضلع واحد و چهار نقطه دیده می‌شود. دو تا از نقاط مشخص

شده وسط یال‌ها هستند. مساحت شکل حاصل از سطح مقطع صفحه‌ی گذرنده از این چهار نقطه، با مکعب را بیابید.

$$\text{قطر زرد} = \sqrt{1^2 + 1^2} = \sqrt{2}$$

$$\text{قطر صورت} = \frac{\text{قطر مکعب}}{2} = \frac{\sqrt{3}}{2}$$

$$S = \frac{\sqrt{2} \times \frac{\sqrt{3}}{2}}{2} = \frac{\sqrt{6}}{4}$$

$$\text{قطر مربع} = \sqrt{a^2 + b^2 + c^2} \xrightarrow{a=b=c} \sqrt{3}a$$

تمرین ۱۵: در مکعب مفروض، صفحه‌ای بر یک یال و وسط یال دیگر گذشته است. مساحت مقطع

(سراسری ریاضی فارج ۹۸)

حاصل، چند برابر مساحت یکی از وجوه مکعب است؟

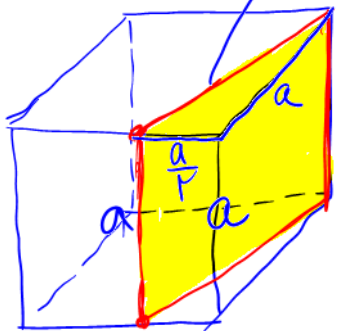
$$\sqrt{2} \quad (۴)$$

$$a \frac{\sqrt{5}}{2}$$

$$\frac{3}{2} \quad (۳)$$

$$\frac{\sqrt{6}}{2} \quad (۲)$$

$$\frac{\sqrt{5}}{2} \quad (۱) \quad \checkmark$$

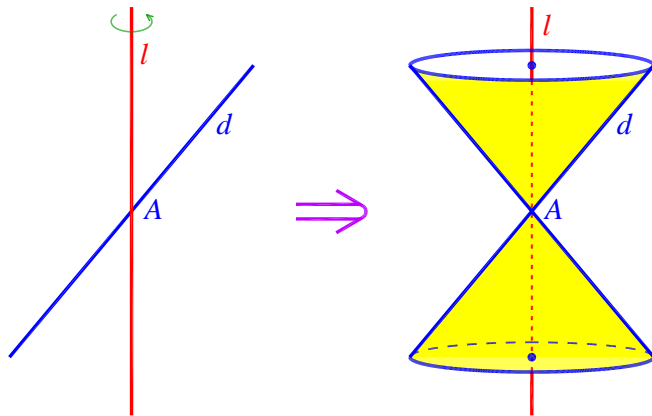

$$\frac{S_1}{S_2} = \frac{a \times a \frac{\sqrt{5}}{2}}{a \times a} = \frac{\sqrt{5}}{2}$$

مقاطع مخروطی

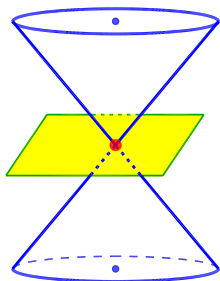
دو خط d و l در نقطه‌ای مثل A متقاطع‌اند. اگر خط d را حول خط l دوران کامل دهیم، شکل حاصل یک سطح مخروطی نامیده می‌شود. در این حالت خط l محور، نقطه‌ی A رأس و خط d ، مولد این سطح مخروطی است.

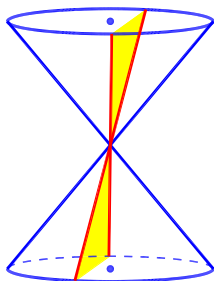
سطح مقطع یک صفحه با سطح مخروطی، مقطع مخروطی نامیده می‌شود.

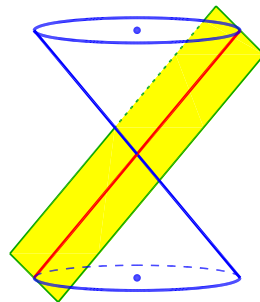
اگر صفحه از رأس مخروطی بگذرد :

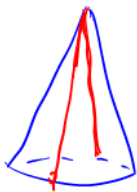
نقطه

دو خط متقاطع

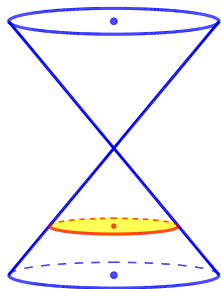

یک خط

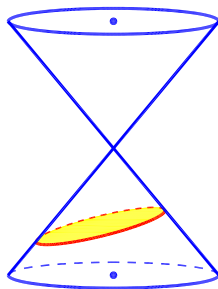

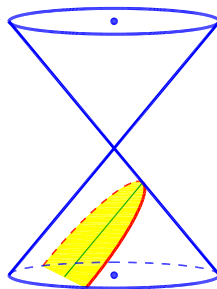
اگر صفحه از رأس مخروطی نگذرد :

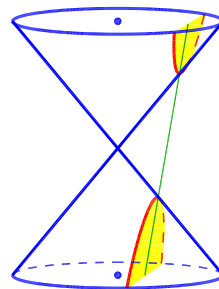
دایره

بیضی

سهمی

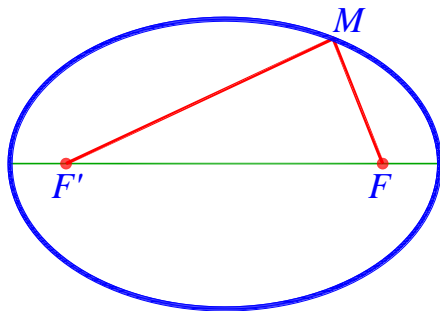
هذلولی

صفحه المولد

درس ۳: بیضی

تعریف: بیضی، مجموعه‌ی نقاطی از صفحه است که مجموع فواصل آنها از دو نقطه ثابت واقع در صفحه (که کانون نامیده می‌شوند) برابر با مقدار ثابتی باشد. مقدار ثابت را با $2a$ نشان می‌دهیم.

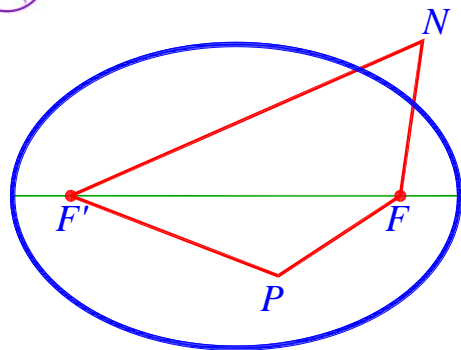
$$MF + MF' = 2a$$

برای رسم بیضی، یک تکه نخ به طول مقدار ثابت را در نظر گرفته و دو سر آن را در محل دو کانون ثابت می‌کنیم. حال یک مداد را داخل این نخ کرده و با گرداندن مداد داخل نخ بیضی را رسم می‌کنیم.

درون و بیرون بیضی :

اگر نقطه‌ی P و N درون و بیرون بیضی باشند :

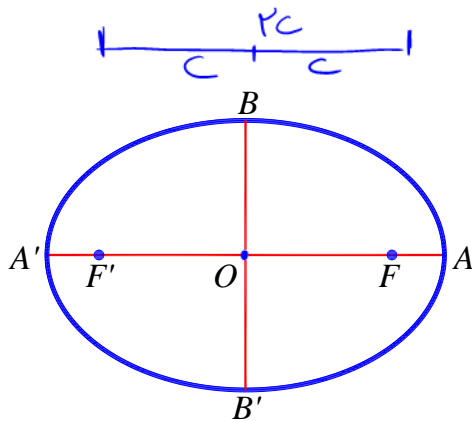

$$NF + NF' > 2a$$

$$PF + PF' < 2a$$

اجزای بیضی

AA' و BB' : قطرهای بزرگ و کوچک بیضی و محور تقارن

$$AA' = 2a , BB' = 2b$$

F و F' : کانون‌های بیضی

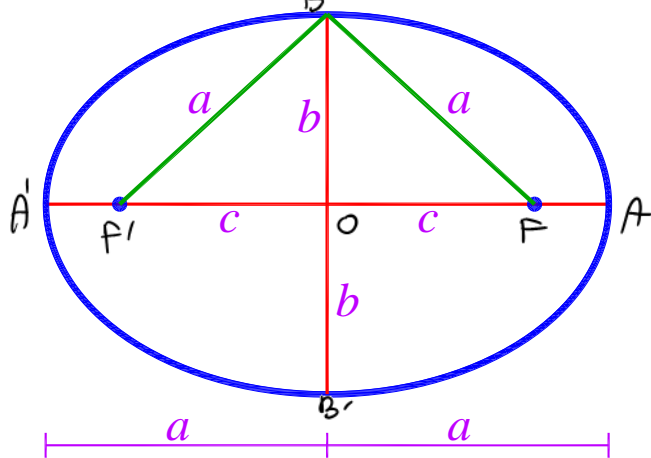
فاصله‌ی کانونی : $FF' = 2c$

O : مرکز بیضی که مرکز تقارن آن است.

فاصله‌ی نقطه‌های B و B' تا دو کانون برابر a است.

رابطه‌ی مهم بیضی :

$$a^2 = b^2 + c^2$$

بنابراین عدد a را در سه جا می‌بینید :

مقدار ثابت بیضی : $2a$ ، طول قطر بزرگ : $2a$ ، فاصله‌ی دو سر قطر کوچک تا کانون‌ها

خروج از مرکز بیضی

به عدد $e = \frac{c}{a}$ خروج از مرکز بیضی نامیده می شود.

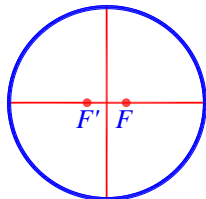
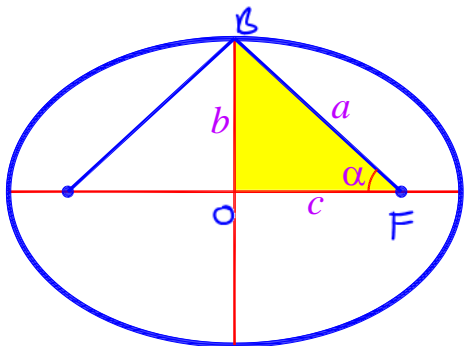
$$e = \frac{c}{a}$$

$$\frac{c}{a} = \sqrt{\frac{c^2}{a^2}} = \sqrt{\frac{a^2 - b^2}{a^2}}$$

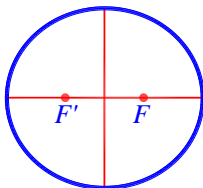
$$e = \sqrt{1 - \left(\frac{b}{a}\right)^2}$$

$$e = \cos \alpha$$

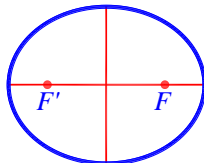
خروج از مرکز شاخص کشیدگی بیضی است. ببینید :

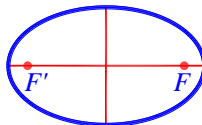
$$e = 0/2$$

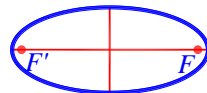
$$e = 0/4$$

$$e = 0/6$$

$$e = 0/8$$

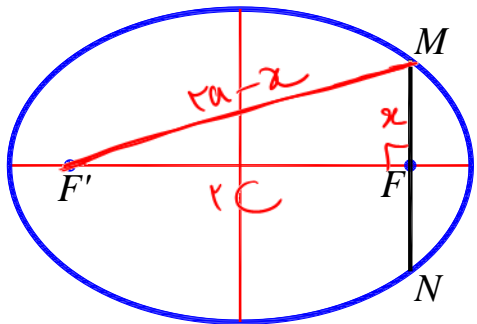

$$e = 0/9$$

وتر کانونی

به پاره خطی که دو سر آن روی محیط بیضی است و از کانون می گذرد و بر قطر بزرگ عمود است، وتر کانونی می گویند.

$$MN = \frac{2b^2}{a}$$

$$(c)^2 + x^2 = (2a - x)^2$$

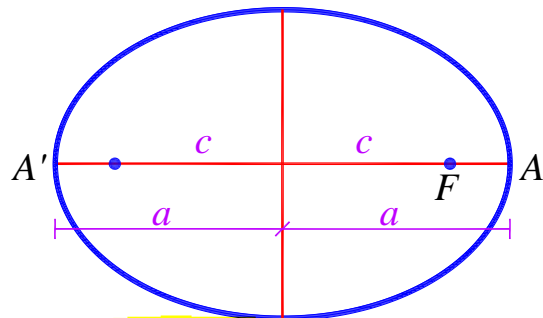
$$c^2 + x^2 = 4a^2 - 4ax + x^2$$

$$c^2 = 4a^2 - 4ax$$

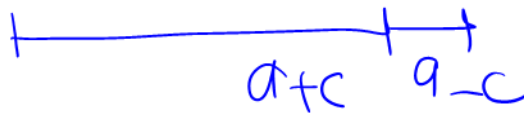
$$x = \frac{4a^2 - c^2}{4a} = \frac{b^2}{a}$$

فاصله‌ی کانون تا دو سر قطر بزرگ

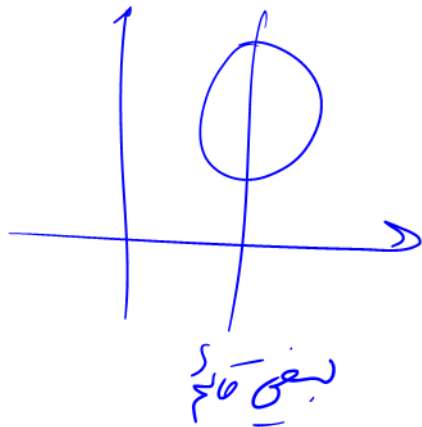
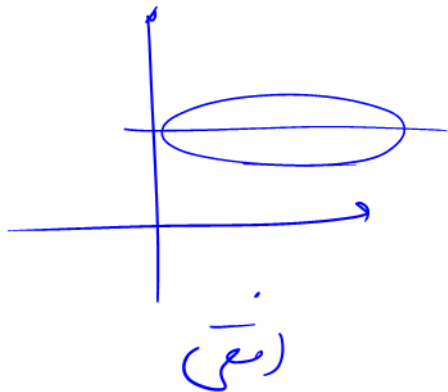
$$FA = a - c \quad , \quad FA' = a + c$$

بیضی قائم و افقی

هرگاه یک بیضی در دستگاه مختصات قرار بگیرد، در صورتی که قطر بزرگ آن موازی محور x باشد، آن را بیضی قائم می‌نامند.

تمرین ۱۶: در یک بیضی با خروج از مرکز $e = \frac{\sqrt{3}}{2}$ اگر قطر کوچک ۴ باشد، فاصله‌ی دو سر

قطرهای بزرگ و کوچک را بیابید.

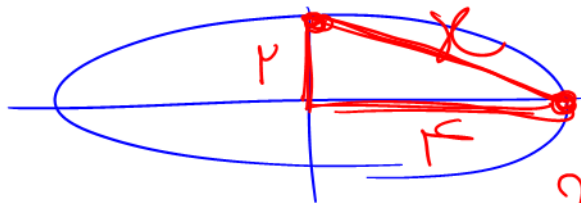
$$\frac{c}{a} = \frac{\sqrt{3}}{2} \rightarrow c = \frac{a\sqrt{3}}{2}$$

$$2b = 4$$

$$a^2 = b^2 + c^2 \rightarrow a^2 = 4 + \frac{3}{4}a^2$$

$$\rightarrow a^2 = 16 \rightarrow a = 4$$

$$a = 4, b = 2, c = 2\sqrt{3}$$

$$a = \sqrt{16}$$

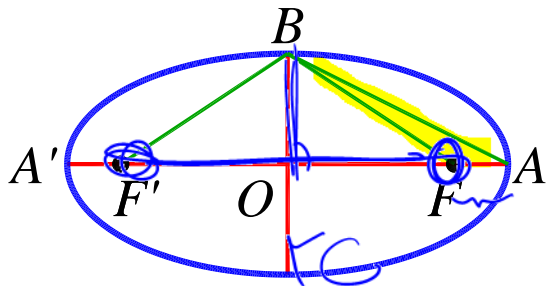
تمرین ۱۷: در یک بیضی دورترین و نزدیکترین فاصله‌ی نقاط بیضی تا یکی از کانون‌ها به ترتیب ۱۰ و ۴ است، خروج از مرکز بیضی را بیابید.

$$\begin{cases} a+c=10 \\ a-c=4 \end{cases} \rightarrow \begin{cases} a=7 \\ c=3 \end{cases} \quad e = \frac{c}{a}$$

تمرین ۱۸: در شکل روبه‌رو یک بیضی با خروج از مرکز $2/1$ همراه با قطرهای بزرگ و کوچک آن

رسم شده‌اند. اگر F و F' کانون‌های بیضی باشند، نسبت مساحت مثلث AFB به مساحت مثلث FBF' را بیابید.

$$\frac{S_{AFB}}{S_{FBF'}} = \frac{\frac{1}{2} \times b \times (a-c)}{\frac{1}{2} \times b \times c}$$

$$= \frac{a-c}{c} = \frac{1}{c} \left(\frac{a}{c} - 1 \right) = \frac{1}{c} \left(\frac{1}{e} - 1 \right) = \frac{1}{c} (1-1) = 0$$

تمرین ۱۹: در یک بیضی با خروج از مرکز ۵٪ و طول وترکانونی ۱۲، فاصله‌ی کانونی را بیابید.

$$\begin{cases} \frac{c}{a} = \frac{1}{5} \\ \frac{b^2}{a^2} = 1 - e^2 \\ c = ? \end{cases}$$

$$a = 5c$$

$$b^2 = 4a^2$$

$$a^2 = b^2 + c^2$$

$$a^2 = 4a^2 + \left(\frac{a}{5}\right)^2$$

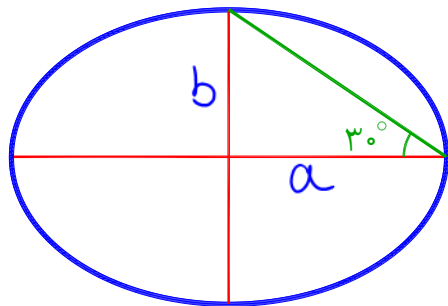
$$\xrightarrow{-a} a = 4 + \frac{a}{25} \rightarrow a = 1 \rightarrow c = \frac{1}{5}$$

۴۹

$$c = \frac{1}{5}$$

تمرین ۲۰: در بیضی شکل روبه‌رو، قطرهای بزرگ و کوچک بیضی رسم شده‌اند. اگر فاصله‌ی کانونی ۶ باشد، طول نخ بیضی را بیابید.

$$\tan \theta = \frac{b}{a} \rightarrow \frac{b}{a} = \frac{r\mu}{\mu}$$

$$rc = y \rightarrow c = r$$

$$a^2 = b^2 + c^2 \rightarrow a^2 = \left(\frac{r\mu}{c\mu}\right)^2 + r^2$$

$$a^2 = \frac{1}{\mu^2} a^2 + 9 \rightarrow \frac{1}{\mu} a^2 = 9 \rightarrow a^2 = \frac{14}{\mu} \quad a = \frac{3\sqrt{14}}{\mu}$$

$$\rightarrow \mu a = 3\sqrt{14}$$

تمرین ۲۱: در یک بیضی با خروج از مرکز $\frac{2}{3}$ ، دو سر قطر بزرگ از انتهای قطر کوچک، با کدام

(سراسری ریاضی فارغ ۹۸)

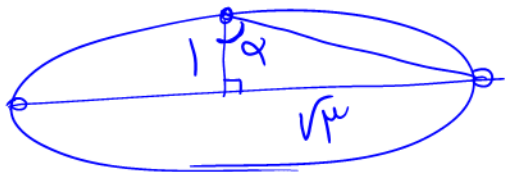
زاویه رؤیت می شود؟

۱۵۰° (۴)

۱۲۰° (۳)

۹۰° (۲)

۶۰° (۱)

$$\frac{c}{a} = \sqrt{\frac{e}{\mu}}$$

$$c = r_1$$

$$a = r_2$$

$$a^2 = b^2 + c^2 \rightarrow$$

$$b = 1$$

$$\tan \alpha = \frac{c}{a} \rightarrow \alpha = 90^\circ \rightarrow \angle \alpha = 120^\circ$$

$$\tan \alpha = \frac{r_1}{r_2}$$

۵۱

$$e = \sqrt{1 - \left(\frac{b}{a}\right)^2} \rightarrow \sqrt{\frac{e}{\mu}} = \sqrt{1 - \left(\frac{b}{a}\right)^2} \rightarrow \frac{b}{a} = \frac{1}{\sqrt{\mu}} \rightarrow \frac{a}{b} = \sqrt{\mu}$$

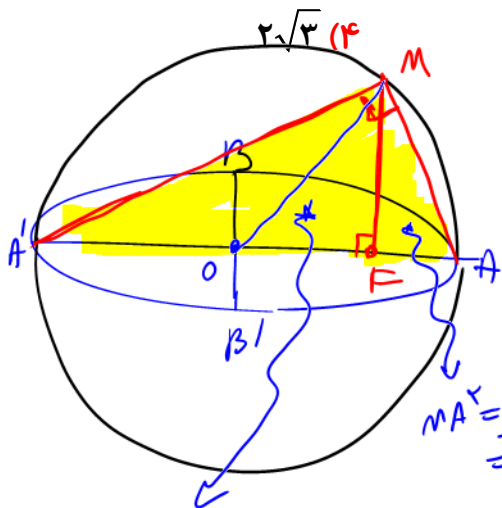

تمرین ۲۲: یک بیضی به قطرهای $AA' = 14$ و $BB' = 4\sqrt{6}$ و کانون F نزدیک به نقطه A ، مفروض

است. خط عمود بر قطر AA' از نقطه F ، دایره به قطر AA' را در نقطه M قطع می‌کند. اندازه

پاره خط AM ، کدام است؟

(سراسری ریاضی قاجار ۹۹)

$$2\sqrt{6} \quad (3)$$

$$2\sqrt{7} \quad (2)$$

$$7 \quad (1)$$

$$AMA' : MA^2 = AF \times AA'$$

$$MA^2 = (a - c) \times a$$

$$MA^2 = MF^2 + FA^2 = (2\epsilon + \epsilon) = (3 - 0) \times 14 = 42$$

$$MA = \sqrt{42}$$

$$r_a = 14$$

$$r_b = 4\sqrt{6}$$

$$a = 7$$

$$b = 2\sqrt{6}$$

$$a^2 = b^2 + c^2$$

$$c = 0$$

$$42 = 0^2 + MF^2 \rightarrow MF^2 = 42$$

تمرین ۲۳: در یک بیضی به قطرهای ۸ و $2\sqrt{7}$ واحد و کانون‌های F و F' ، دایره‌ای به قطر $F'F$

بیضی را در نقطه M ، قطع می‌کند. فاصله نقطه M تا نزدیک‌ترین کانون، کدام است؟

(سراسری ریاضی ۹۹)

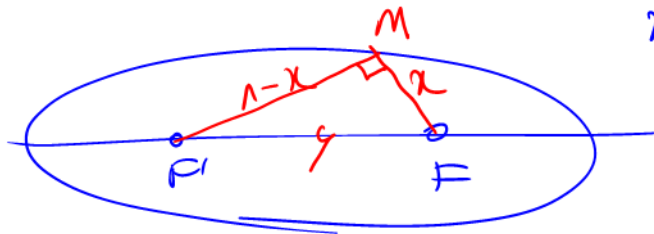
۲/۵ (۲)

$4 - 2\sqrt{2}$ (۱)

۳ (۴)

$4 - \sqrt{2}$ (۳)

$$\begin{cases} a = \varepsilon \\ b = r\sqrt{7} \end{cases} \quad a^2 = b^2 + c^2 \rightarrow c = 4$$

$$x^2 + (4-x)^2 = 4^2$$

$$x^2 - 4x + 16 = 0$$

$$x = 4 \pm \sqrt{7}$$

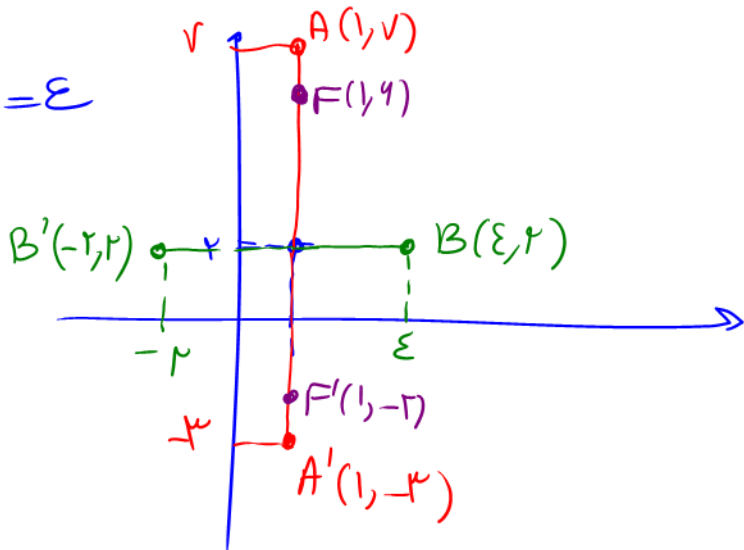

تمرین ۲۴: در یک بیضی قائم به مرکز $(1, 2)$ ، طول قطرهای بزرگ و کوچک ۱۰ و ۶ است. مختصات

کانون‌ها و دو سر قطر بزرگ و کوچک را بیابید.

$$2a = 10$$

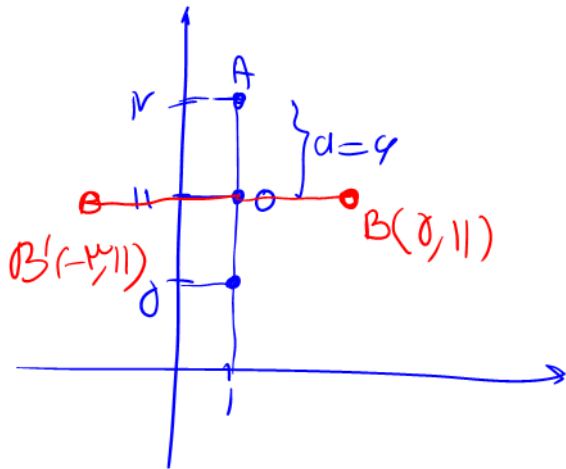
$$2b = 6 \rightarrow a = 5, b = 3, c = 4$$

تمرین ۲۵: در یک بیضی، مختصات دو سر قطر بزرگ $(1, 5)$ و $(1, 17)$ و فاصله‌ی کانونی $4\sqrt{5}$ است.

مختصات دو سر قطر کوچک را بیابید.

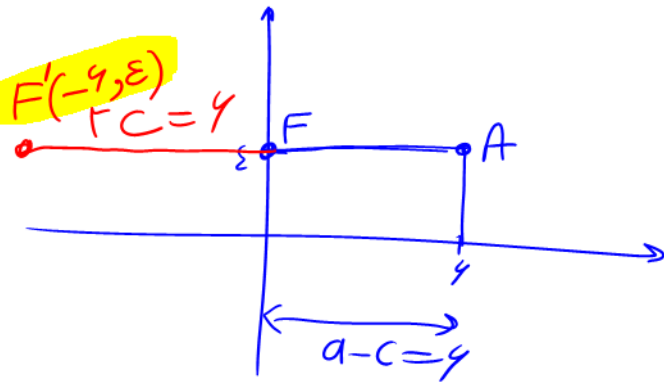
$$a = 9$$

$$2c = 4\sqrt{5} \rightarrow c = 2\sqrt{5} \rightarrow b = 3$$

تمرین ۲۶: در یک بیضی افقی با خروج از مرکز $e = \frac{1}{3}$ ، مختصات یک سر قطر بزرگ بیضی

$A(6, 4)$ و کانون نزدیک به آن روی محور y قرار دارد. مختصات کانون دیگر بیضی را مشخص کنید.

$$\begin{cases} a - c = 4 \\ \frac{c}{a} = \frac{1}{3} \rightarrow a = 3c \end{cases} \quad \begin{cases} a = 9 \\ c = 3 \end{cases}$$

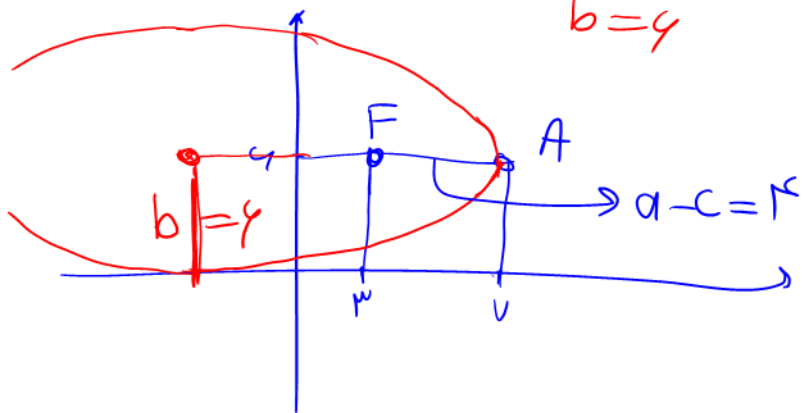

تمرین ۲۷: در یک بیضی، مختصات یک کانون (۳, ۶) و یک سر قطر بزرگ که به این کانون

نزدیکتر است، (۷, ۶) می باشد. اگر این بیضی بر محور x مماس باشد، طول نخ لازم برای رسم بیضی

را بیابید.

$$b = 4$$

$$a^2 = b^2 + c^2$$

$$a^2 - c^2 = 16$$

$$(a-c)(a+c) = 16$$

$\underbrace{\hspace{2cm}}_{\varepsilon}$

$$\begin{cases} a-c = \varepsilon \\ a+c = 9 \end{cases}$$

$$\xrightarrow{+} 2a = 13$$

$$\rightarrow a+c = 9$$

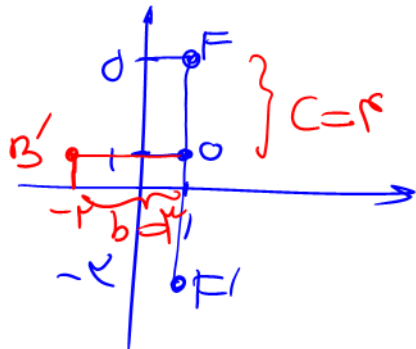

تمرین ۲۸: در یک بیضی مختصات کانون‌ها $(1, 5)$ ، $(1, -3)$ است. اگر بیضی از نقطه‌ی $(-2, 1)$ بگذرد، خروج از مرکز آن را بیابید.

M F' F

$$MF + MF' = 2a \rightarrow \sqrt{3^2 + 4^2} + \sqrt{3^2 + 6^2} = 2a \rightarrow 10 = 2a = a = 5$$

$$FF' = 2c \rightarrow 2c = 8 \rightarrow c = 4 \rightarrow e = \frac{c}{a} = \frac{4}{5}$$

$$\rightarrow a = 5$$

تمرین ۲۹

در یک بیضی به کانون‌های $(2, -1)$ و $(2, 7)$ ، اندازه‌ی قطر کوچک ۶ واحد است. خروج از مرکز این بیضی کدام است؟

(سراسری تهرانی ۹۸)

۱) $\frac{1}{6}$

۲) $\frac{1}{64}$

۳) $\frac{1}{75}$

۴) $\frac{1}{8}$

$$2c = 6 \rightarrow c = 3$$

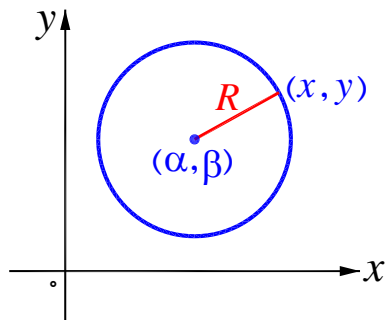
$$\rightarrow a = 5 \rightarrow e = \frac{4}{5}$$

$$2b = 6 \rightarrow b = 3$$

دایره

معادله‌ی دایره

$$(x - \alpha)^2 + (y - \beta)^2 = R^2$$

این رابطه را معادله‌ی استاندارد دایره گویند.

معادله‌ی باز شده را می‌توان به صورت زیر نوشت :

$$x^2 + y^2 + ax + by + c = 0$$

این رابطه را معادله‌ی گسترده دایره گویند.

با مربع کامل کردن، می توان فرم گسترده ی دایره را به فرم استاندارد تبدیل کرد :

$$x^2 + y^2 + ax + by + c = 0 \Rightarrow \left(x + \frac{a}{2}\right)^2 + \left(y + \frac{b}{2}\right)^2 = \frac{1}{4}a^2 + \frac{1}{4}b^2 - c$$

که در این صورت، اگر عدد سمت راست یعنی $\frac{1}{4}a^2 + \frac{1}{4}b^2 - c$:

منفی باشد، هیچ نقطه ای در این رابطه صدق نمی کند.

صفر باشد، فقط یک نقطه در این رابطه صدق می کند.

مثبت باشد، دایره ای است به مرکز $O\left(-\frac{a}{2}, -\frac{b}{2}\right)$ و شعاع R که $R = \sqrt{\frac{1}{4}a^2 + \frac{1}{4}b^2 - c}$.

تمرین ۳۰: دایره به معادله $x^2 + y^2 - 2x + 4y - 4 = 0$ را رسم کنید. محدوده‌ی تغییرات x و y (دامنه و برد) را تعیین کنید.

تمرین ۳۱: اگر $ax^2 + y^2 + x - 3y = x^2 + b$ معادله‌ی یک دایره به شعاع ۲ باشد، مقادیر a و b

بیابید.

وضع نقطه با دایره

نقطه‌ی $A = (x_0, y_0)$ و دایره به معادله‌ی $(x - \alpha)^2 + (y - \beta)^2 = R^2$ را در نظر بگیرید.
فاصله‌ی مرکز دایره، یعنی $O = (\alpha, \beta)$ تا نقطه‌ی A را d می‌نامیم:

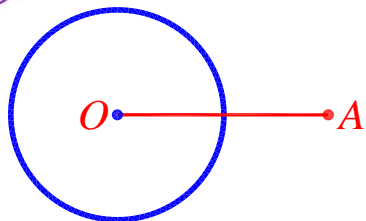
$$|OA| = d = \sqrt{(x_0 - \alpha)^2 + (y_0 - \beta)^2}$$

اگر مقدار حاصل از قرار دادن مختصات نقطه‌ی A در معادله‌ی دایره را $f(A)$ بنامیم:

$$f(A) = (x_0 - \alpha)^2 + (y_0 - \beta)^2 - R^2 \Rightarrow f(A) = d^2 - R^2$$

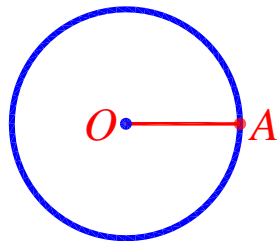
خواهیم داشت:

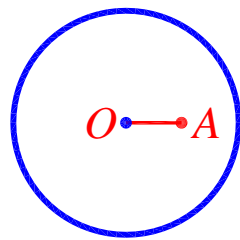
$$d > R \Rightarrow f(A) > \circ$$

A بیرون دایره است.

$$d = R \Rightarrow f(A) = \circ$$

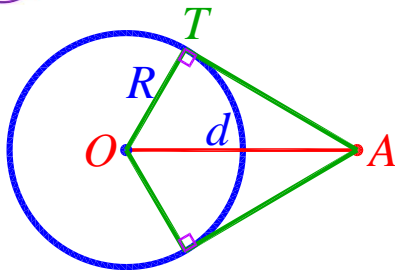
A روی محیط دایره است.

$$d < R \Rightarrow f(A) < \circ$$

A درون دایره است.

وقتی نقطه‌ی A بیرون دایره است، طول مماس رسم شده از نقطه‌ی A بر دایره برابر $\sqrt{f(A)}$ است.

$$d^2 = R^2 + AT^2 \Rightarrow AT = \sqrt{d^2 - R^2} = \sqrt{f(A)}$$

تمرین ۳۲ : دایره به معادله $x^2 + y^2 - 6x + 2y = a$ و نقطه $A(1, 2)$ بیرون آن مفروض است. حدود a را بیابید.

تمرین ۳۳: از نقطه‌ی $A(3, -1)$ دو مماس بر دایره‌ی $x^2 + y^2 = 2x + 2y + 2$ رسم شده است. طول

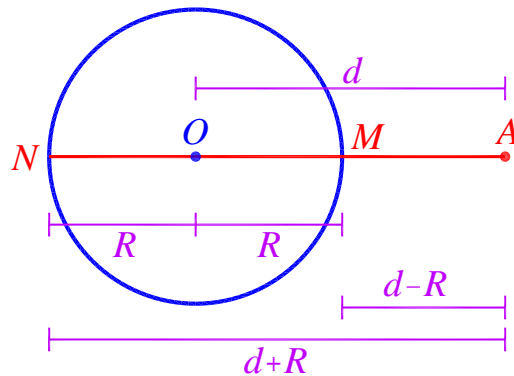
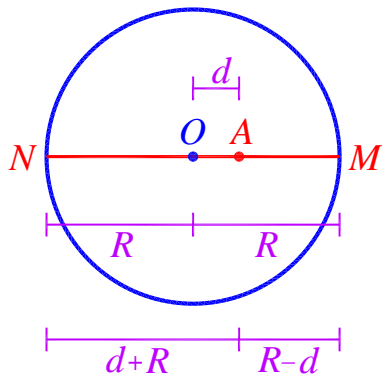
این دو مماس و زاویه‌ی بین آنها را بیابید.

تمرین ۳۴ : طول مماسی که از نقطه‌ی $A(1, 2)$ بر دایره‌ی $x^2 + y^2 - 4x = a$ رسم می‌شود برابر ۲ است. مقدار a را بیابید.

دورترین و نزدیکترین فاصله‌ی یک نقطه تا محیط دایره

دورترین فاصله : $d + R$

نزدیکترین فاصله : $|d - R|$

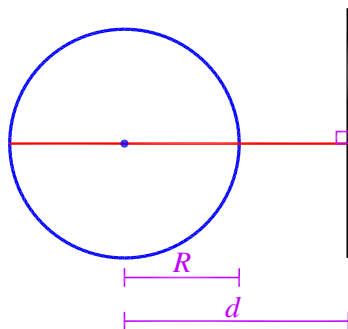

تمرین ۳۵: اگر دورترین فاصله‌ی نقطه‌ی $A(2,1)$ از دایره‌ی $x^2 + y^2 + 2x - 10y = a$ برابر ۸ باشد، عدد a و نزدیکترین فاصله‌ی نقطه‌ی A تا محیط دایره را تعیین کنید.

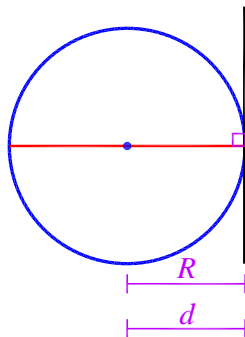
وضع خط با دایره

اگر شعاع دایره R و فاصله‌ی مرکز دایره تا خط مفروض برابر d باشد :

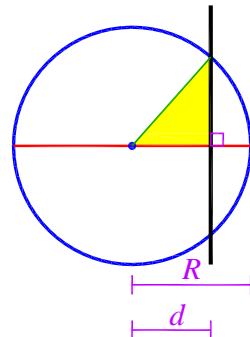
$$d > R$$

دورترین و نزدیکترین فاصله نقاط محیط دایره تا خط $d \pm R$ است.

$$d = R$$

خط بر دایره مماس است.

$$d < R$$

طول وتر ایجاد شده توسط دایره روی خط به کمک رابطه فیثاغورس به دست می‌آید.

تذکر : با قطع دادن معادله خط با دایره نیز می‌توان وضعیت را فهمید. معادله درجه دومی ایجاد می-

شود که صفر، یک یا دو جواب دارد.

تمرین ۳۶: وضع خط $x + y = 4$ را با دایره‌ی $x^2 + y^2 + 2x + 6y = 8$ را تعیین کرده و دورترین

فاصله‌ی نقاط محیط دایره تا خط را بیابید.

تمرین ۳۷ : خط $3x - y = 5$ بر دایره‌ی $x^2 + y^2 - 8x + 6y = k$ مماس است. k را بیابید.

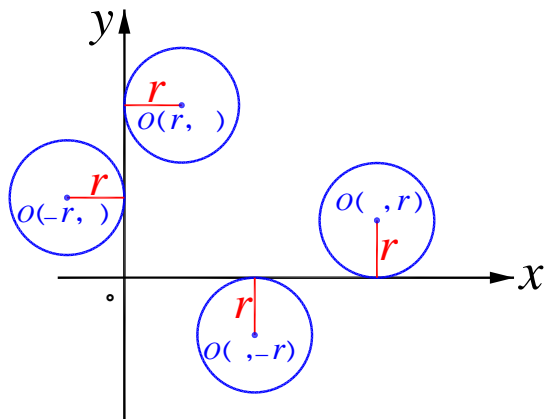
تمرین ۳۸ : خط $y = x + a$ دایره‌ی $x^2 + y^2 - 4x = 5$ را در وترى به طول ۲ قطع می‌کند. a را

بیابید.

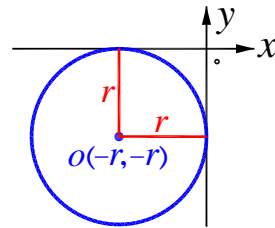
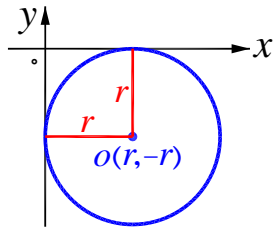
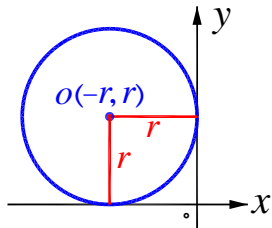
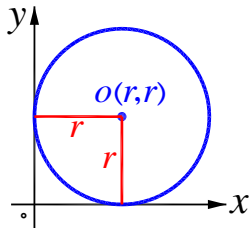
دایره مماس بر محورهای مختصات

دایره‌ای که بر یکی از محورهای مختصات مماس باشد، قدر مطلق x یا y مرکزش برابر شعاع دایره است. ببینید :

بنابراین دایره‌ی مماس بر هر دو محور مختصات، قدرمطلق x و y مرکز آن برابر شعاع دایره است در واقع مرکز آن روی نیمساز یکی از ربع‌های مختصات است.

تمرین ۳۹ : دایره‌ی $x^2 + y^2 + 2ax + 4ay = a - 2$ در زیر محور x بر آن مماس است. عدد a را

بیابید.

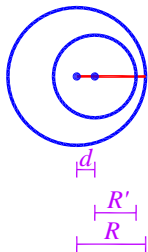
تمرین ۴۰ : دایره‌ی که از نقطه‌ی $(۲, -۹)$ می‌گذرد، بر هر دو محور مماس است. معادله‌ی دایره کوچکتر را بنویسید.

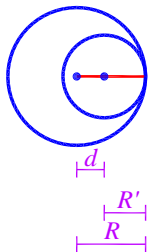
وضع نسبی دو دایره

باید فاصله‌ی دو مرکز (d) را با جمع و تفریق شعاع‌ها (R و R') مقایسه کنیم.

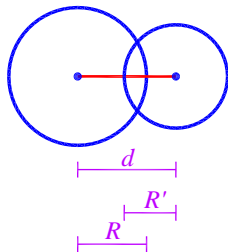
دو دایره متداخل

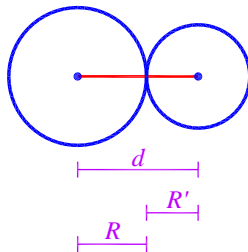
دو دایره مماس درونی

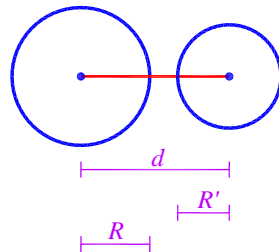
دو دایره متقاطع

دو دایره مماس بیرونی

دو دایره فارغ هم (متفارج)

$$d < |R - R'|$$

$$d = |R - R'|$$

$$|R - R'| < d < R + R'$$

$$d = R + R'$$

$$d > R + R'$$

 تمرین ۴۱: وضع نسبی دو دایره به معادله‌های $x^2 + y^2 + 4x - 4y = 0$ و $x^2 + y^2 - 6x + 2y = 22$ را مشخص کنید.

تمرین ۴۲: وضع نسبی دو دایره به معادله‌های $(x+2)^2 + (y-1)^2 = 9$ و $(x-1)^2 + (y+3)^2 = 4$ را مشخص کنید.

تمرین ۴۳ : دو دایره به معادله‌های $x^2 - 2x + y^2 - 2y = k$ و $x^2 - 8x + y^2 - 2y + 16 = 0$ خارج یکدیگرند. حدود k را مشخص کنید.

تمرین ۴۴: دو دایره‌ی $x^2 + y^2 + 2x = 3$ و $x^2 + y^2 - 6x - 6y + a = 0$ مماس درونی‌اند. مقدار a

را بیابید.

تمرین ۴۵: دایره‌ی $x^2 + y^2 - 2x = a$ درون دایره‌ی $x^2 + y^2 = 8x + 9$ قرار دارد. مجموعه‌ی مقادیر a را مشخص کنید.

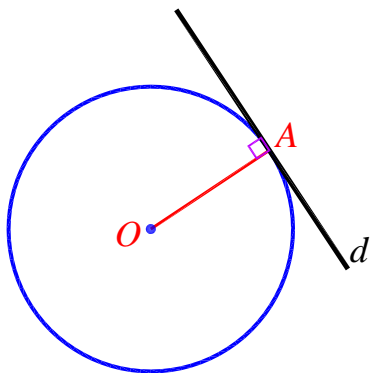
تمرین ۴۶: دو دایره به معادله‌های $x^2 + y^2 = 6$ و $x^2 + y^2 + 6x + 6y + 6 = 0$ در نقاط A و B متقاطع‌اند. طول پاره‌خط AB و معادله‌ی این خط را بنویسید.

تمرین ۴۷: شعاع بزرگترین دایره‌ای به مرکز $(۳, ۴)$ که بر دایره‌ی $x^2 + y^2 = ۱$ مماس باشد، را بیابید.

مماس و قائم بر دایره

نقطه‌ی A را روی دایره‌ای به مرکز O را در نظر بگیرید.
خطی که در نقطه‌ی A بر OA عمود شود، خط مماس بر دایره است.
خط OA نیز خط عمود (قائم) بر دایره است. در واقع :
هر خط عمود بر دایره از مرکز دایره می‌گذرد.

تمرین ۴۸: معادله‌ی خط مماس بر دایره به معادله‌ی $(x-1)^2 + (y+2)^2 = 10$ در نقطه‌ی $A(2,1)$ را بیابید.

تمرین ۴۹: معادله‌ی خطی را بیابید که بر هر دو دایره‌ی $x^2 + y^2 = 2x$ و $x^2 + y^2 = 4y$ عمود

باشد.

حل مسئله‌های مختلف

تمرین ۵۰: دایره‌ای که دو سر یک قطر آن $A(-۸, ۵)$ و $B(-۲, -۳)$ هستند، چند نقطه‌ی مشترک با محورهای مختصات دارد؟

تمرین ۵۱: معادله‌ی دایره‌ای که مرکز آن بر نیمساز ربع اول و سوم باشد و از نقاط $A(۲,۴)$ و $B(۴,-۶)$ بگذرد، را بنویسید.

تمرین ۵۲ : مرکز دایره‌ای روی خط $x + y = 3$ و شعاع آن $\sqrt{5}$ است. این دایره بر خط $2x + y = 1$ مماس است. مرکز دایره را بیابید.

تمرین ۵۳: دو خط $y = x + 7$ و $y = 2x + 3$ بر دایره‌ای عمود هستند. این دایره بر محور x مماس است. شعاع این دایره را بیابید.

تمرین ۵۴: معادله‌ی دایره‌ای که مرکز آن روی محور x ها باشد و بر دو خط $y = x + 1$ و $y = x + 9$ مماس شود، را بیابید.

تمرین ۵۵ : معادله‌ی دایره‌ای که از نقاط $A(1,2)$ ، $B(3,3)$ و $C(-1,6)$ می‌گذرد، را بنویسید.

تمرین ۵۶: معادله‌ی قطرهای دایره‌ای به صورت $(m-1)x + (2-m)y = 5m-3$ است. این دایره از کجای
نقطه‌ی $A(3,3)$ می‌گذرد. شعاع این دایره را بیابید.

۵۷- دایره‌ای از نقاط $(1,1)$ و $(5,1)$ می‌گذرد و بر خط $y = 2$ مماس است، شعاع این دایره را بیابید.

۵۸- وتر مشترک دایره‌ی C با دایره به معادله‌ی $x^2 + y^2 - 4x = 6$ منطبق بر نیمساز ناحیه‌ی اول

است. اگر دایره‌ی C از نقطه‌ی $(-1, 4)$ بگذرد، معادله‌ی آن کدام است؟ (سراسری ریاضی ۹۸)

$$(1) \quad x^2 + y^2 - y + 3x = 6$$

$$(2) \quad x^2 + y^2 + 2y - x = 6$$

$$(3) \quad x^2 + y^2 - 2y + x = 6$$

$$(4) \quad x^2 + y^2 - 3y - x = 6$$

۵۹- نقطه‌ی $A(-1, 4)$ مرکز یک دایره است که بر روی خط $2x - 3y + 1 = 0$ وترى به طول $2\sqrt{7}$ جدا

(سراسری تهری قارج ۹۸)

می کند. این دایره خط $y = 2$ را با کدام طول قطع می کند؟

$$-1 \pm \sqrt{3} \quad (4)$$

$$-1 \pm \sqrt{2} \quad (3)$$

$$2, -4 \quad (2)$$

$$3, -5 \quad (1)$$

۶۰- از بین دایره‌های گذرا از نقطه $A(1, -4)$ و مماس بر خط‌های $4x + 3y = 0$ و محور y ها،

(سراسری ریاضی ۹۹)

بزرگ‌ترین شعاع دایره، کدام است؟

$$\frac{22}{9} \quad (4)$$

$$\frac{7}{3} \quad (3)$$

$$\frac{17}{9} \quad (2)$$

$$\frac{5}{3} \quad (1)$$